

BOUWHISTORISCHE VERKENNING

Adres: Kleine Steentilstraat 7, Groningen
Status: BBP
Periode: 14 september 2006
Onderzocht door: J.A. van der Hoeve, T. Tel en H. Wierts
Auteur: J.A. van der Hoeve
Datum: 18 november 2006

Inleiding

Deze bouwhistorische verkenning is uitgevoerd in het kader van het project Bouwhistorische inventarisatie en verkenning van de binnenstad van Groningen. Dit is het eerste project in het kader van de cultuurhistorische inventarisatie van het hele grondgebied van de gemeente Groningen die tot doel heeft de cultuurhistorische kwaliteiten in beeld te brengen.

De bouwhistorische verkenning bevat een korte schets van de bouwgeschiedenis van het pand, een beschrijving van het interieur en het exterieur en een waardestelling. Het onderzoek richt zich in hoofdzaak op het gebouw zelf, waarbij in beperkte mate gebruik is gemaakt van schriftelijke bronnen en oud kaartmateriaal. De bouwgeschiedenis wordt daarom in hoofdlijnen weergegeven. Ook is het mogelijk dat achter de huidige voorzetwanden en verlaagde plafonds oudere constructies en interieurafwerkingen verborgen zitten.

Voor het onderzoek naar de bouwgeschiedenis is gebruik gemaakt van het bouwdoos van de dienst Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken van de Gemeente Groningen en van de documentatie van de ontpleisterde gevel in 1993 door A. de Goojer (Stichting Monument & Materiaal). Helaas ontbreken opmetingen of schetsen, zodat slechts conclusies op hoofdlijnen vallen te trekken.

SITUERING/ STRUCTUUR

Kleine Steentilstraat 7 ligt in het bouwblok tussen de Kleine Steentilstraat (begrenzing aan de oostzijde), Kosterstang (zuidzijde), Battengang (westzijde) en Steentilstraat (noordzijde). Het pand Kleine Steentilstraat 7 is het oostelijke deel van een langgerekt gebouw aan de Kosterstang/ Kleine Steentilstraat, bestaande uit twee bouwlagen met een zadeldak. Aan de rechterzijde bevindt zich een smalle gang.

BOUWGESCHIEDENIS

Het pand Kleine Steentilstraat 7 moet in opzet uit de late 16de of vroege 17de eeuw dateren, zo valt op te maken uit het metselwerk van met name de zijgevel (Kosterstang) en de sporen van kloostervensters. Eveneens op een laat-16de-eeuwse of vroeg-17de-eeuwse datering wijzen enkele balken met sierlijke consoles in renaissancestijl boven de eerste verdieping.

Uitsnede uit de kaart van Haubois uit omstreeks 1643, het noorden is op deze kaart links. Boven is de Kleine Steentilstraat en rechts de Kosterstang.

Het lijkt daarmee wel zeker dat het huis reeds bestond toen Haubois in 1643 zijn vogelvluchtplattegrond van Groningen maakte. Het huis staat echter niet in zijn huidige vorm getekend, zelfs de kap-richting komt niet overeen. Op de kaart van Haubois staan aan de Kostersgang vier diephuizen getekend, één- of tweelaags huizen haaks op de straat. Deze verkaveling lijkt samen te hangen met de Steentilstraat, hetgeen doet vermoeden dat er sprake was van achterhuizen en/of bebouwing of afsplitsingen van de kavels aan de Steentilstraat. Heeft Haubois zich hier zo sterk vergist? Dat lijkt onwaarschijnlijk, aangezien hij de hoofdvormen van de huizen steeds redelijk nauwkeurig heeft getekend. Bij de bouwhistorische opname in 1993 zijn enkele bijzonderheden gesignaleerd, die in de notitie van dat onderzoek helaas niet nader zijn uitgewerkt. In de gevel aan de Kostersgang bevonden zich originele kloostervensters, wellicht zelfs een pui. De positie van de pui is herleid uit een langgerekte zandstenen latei. Maar de huidige balklaag sluit niet goed aan bij deze pui (één van de balken is opgelegd in de vulling van de vermeende pui). Alle oude vensters in de gevel aan de Kostersgang zijn in de 18de eeuw dichtgemetseld, nieuwe vensters zijn gemaakt in de gevel aan de Kleine Steentilstraat. Dit doet vermoeden dat het huis in de 18de eeuw een nieuwe oriëntatie heeft gekregen, waarbij de aanvankelijke zijgevel aan de Kleine Steentilstraat verbouwd werd tot een voorgevel en de aanvankelijke voorgevel aan de Kostersgang tot een zijgevel. In dat geval kunnen ook de balklaag en kaprichting gedraaid zijn. Boven de begane grond is een nieuwe balklaag aangebracht.¹ Voor de balklaag boven de eerste verdieping zijn enkele oude balken met consoles hergebruikt. Dit past bij het nieuwe balken dat het gebied in de 18de eeuw is herkaveld, waarbij ook de pakhuizen Kleine Steentilstraat 3 en 5 zijn gebouwd. Het pakhuis Kleine Steentilstraat 3 bestaat nog in zijn 18de-eeuwse vorm, het pakhuis Kleine Steentilstraat 5 is gesloopt in 1933 ten behoeve van een winkelwoonhuis.

Het pand tijdens de verbouwing in 1993

In zijn huidige vorm heeft het huis Kleine Steentilstraat 7 een overwegend 18de-eeuwse opzet. Dit geldt voor de voorgevel (aan de Kleine Steentilstraat), de voordeur, de indeling van de begane grond met onder meer een bedstedewand en schouw en de balklagen. De samenhang met het 18de-eeuwse huis Kostersgang 38 is niet duidelijk. Wel hebben beide panden een samenhangende bouwmassa. Op de

¹ Waarneming 1993 (A. de Goojer).

kadastrale minuut van circa 1830 is sprake van afzonderlijke huizen. Het pand Kostersgang 38 lijkt zelfs te bestaan uit twee woningen, gescheiden door een (overdekte?) gang.

In 1916 zijn de gevels opnieuw bepleisterd. Volgens de opmeting van 1933 bevatte de begane grond van het huis een café en zijkamer (met bedstede en schouw). Een smalle doorgang vormde de verbinding met een keukenaanbouw op het binnenterrein achter Kleine Steentilstraat 5/ Kostersgang 38. Een trap staat niet getekend, maar was volgens de tekening uit 1925 wel aanwezig achter het café. Met de verbouwing in 1933 werd de bestaande keuken gesloopt. De naastgelegen eenkamerwoning in het pand Kostersgang 38 is ingericht tot een nieuwe keuken. Het café bleef ongewijzigd. In 1969 is het café opgeheven, waarna de indeling is aangepast.

De kadastrale kaart van omstreeks 1830 met daarop aangegeven de moderne huisnummers.

In 1991-1993 vond een grondige verbouwing plaats, waarbij het huis werd ingericht in studentenkamers.² De indeling, trap en interieur-afwerking werden gewijzigd, echter onder behoud van de balklagen en de schouw en bedstede op de begane grond. Ook de kap is vervangen. Bij vernieuwing van het pleisterwerk van de buitengevels, konden de bouwsporen gedocumenteerd worden.

BESCHRIJVING

gevels

De voorgevel (aan de Kleine Steentilstraat) is een tweelaags topgevel met een gepleisterde afwerking, grotendeels voorzien van schijnvoegen. Alleen stroken aan de linker- en rechterzijde hebben geen schijnvoegen. De pleisterlaag moet zijn aangebracht in 1916, maar is vernieuwd bij de restauratie van 1993. Vóór die tijd moet er ook al sprake zijn geweest van een geschilderde of gepleisterde afwerking, want het metselwerk was door diverse verbouwingen erg rommelig geworden. Blijkens het onderzoek in 1993 stamt het metselwerk grotendeels uit de bouwtijd van het huis: de late 16de of vroege 17de eeuw. Op de linker hoek van de gevel zijn klezortjes in de hoekverbanden toegepast. Het metselwerk van de muurdammen tussen de vensters is van duidelijk jongere datum, namelijk 18de-eeuws. Kennelijk zijn de vensters in de 18de eeuw toegevoegd.

Op zowel de begane grond als de eerste verdieping bevinden zich drie vensters, waarvan de kozijnen vermoedelijk nog 18de-eeuws zijn. De (in 1993 vernieuwde) zesruitsschuiframes hebben een 19de-eeuws karakter. In de geveltop is een kleiner venster geplaatst, voorzien van een vierruitsschuiframe. De toegang op de begane grond bestaat uit een 18de-eeuwse deurkozijn met gebogen kalf (vernieuwd

² Het plan is iets gewijzigd uitgevoerd.

in 1993), een 18de-eeuwse deur en een tweeruits bovenlicht. De deur is uitgevoerd als een spiegelklampdeur met een ingesloten paneel (buitenzijde). Het paneel heeft aan de bovenzijde holle insnoeringen en een bolle bovenbeëindiging, hetgeen karakteristiek is voor de 18de eeuw. Noemenswaard zijn nog de gehengen aan de binnenzijde, afgehangen op duimen. De grendels hebben ook een hoge ouderdom (18de eeuw?).

De zijgevel aan de Kostergang is een blinde gevel, voorzien van cementpleisterwerk met schijnvoegen. Bij de restauratie in 1993 is het pleisterwerk vernieuwd. Het oude pleisterwerk dateerde waarschijnlijk uit 1916. Bij ontleistering konden sporen van originele kloostervensters op de begane grond en verdieping worden vastgelegd, alle dichtgemetseld in de 18de eeuw. Op de begane grond was verder een langgerekte zandstenen latei zichtbaar, wellicht behorende bij een pui. Het metselwerk stamt uit de bouwtijd, zoals opgemaakt kon worden uit het formaat en de toepassing van klezortjes in de hoekverbanden (zowel hoeken van de gevel als vensters). Verder zijn enkele herstellingen gedocumenteerd.

plattegronden

De begane grond is sedert 1993 verdeeld in een gang (rechts) en een woonkamer (links). Achter in de gang bevindt zich een spiltrap (1993). Via deze gang is ook de begane grond van het buurpand bereikbaar, Kleine Steentilstraat 5.

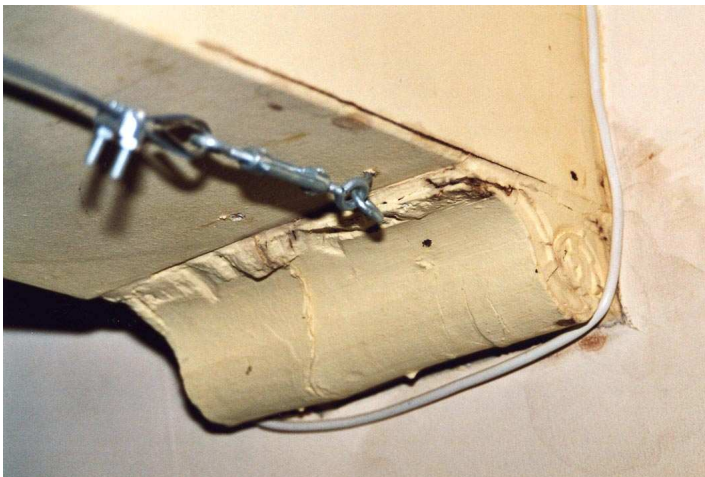
De 18de-eeuwse schouw in de woonkamer op de begane grond.

In de woonkamer bevindt zich tegen de zuidgevel een schouw met een 18de-eeuwse geprofileerde houten schoorsteenmantel (met golvend beloop) op pilasters en een gemetselde boezem met resten van een decoratieve beschildering in 'Romeinse stijl' (18de eeuw). Herkenbaar zijn twee vrouwen bij een fontein met spuwvers (gezichtmaskers) en overloop. Eén van de vrouwen draagt een vaasvormige emmer met hengel. De afwerking op de zijkant lijkt op een houtimitatie. Tegen de achtergevel staat een driedelige kastenwand, bestaande uit pilasters en klassieke lijst (architraaf, fries en kroonlijst). De twee linkerkasten zijn origineel, de rechterkast is toegevoegd in 1993. Deze laatste kast bevat een 18de-eeuwse eenpaneelsdeur, waarvan het paneel halfronde insnoeringen heeft. Deze deur is van elders afkomstig.

De kastenwand van de woonkamer op de begane grond.

De begane grond heeft een enkelvoudige balklaag, bestaande uit balken met een kraalprofiel (waarneming 1993). Nu zijn deze balken voorzien van betimmering.

Eén van de consoles onder de balklaag op de verdieping.

De eerste verdieping is sedert 1993 verdeeld in een L-vormige kamer en een overloop met spiltrap (1993). Er is sprake van een enkelvoudige balklaag, waarvan drie balken aan één zijde zijn voorzien van voluutvormige consoles in renaissancevorm (late 16de eeuw of vroege 17de eeuw). De zijkanten zijn gedecoreerd met een opgerolde band en bladwerk. De balken met een consoles hebben een rechthoekige doorsnede, de overige een eenvoudig profiel.

De kapconstructie is geheel vernieuwd in de jaren negentig. Indeling en afwerking vertonen geen bijzonderheden.

WAARDESTELLING

Kleine Steentilstraat 7 heeft hoge monumentwaarden, vanwege de hoge ouderdom (late 16de/ vroege 17de eeuw) en de bijzondere bouwgeschiedenis (omdraaiing van de oriëntatie in de 18de eeuw). Het casco stamt deels uit de 16de/17de eeuw en deels uit de 18de eeuw, inclusief het muurwerk en de balklagen boven de begane grond en eerste verdieping. Zeldzaam zijn de laat-16de- of vroeg-17de-eeuwse consoles op de eerste verdieping. De kapvorm stemt overeen met de 18de-eeuwse opzet, zoadat deze in massa hoge monumentwaarden vertegenwoordigt. De gevels hebben hun 18de-eeuwse hoofdopzet behouden, inclusief de vensterkozijnen, het deurkozijn en de voordeur. Van de indeling en afwerking hebben alleen de schouw, de kastenwand en de (herplaatste) 18de-eeuwse deur hoge monumentwaarden. Voor het overige is sprake van indifferente monumentwaarden.

AANBEVELINGEN

Het verdient aanbeveling om het metselwerk nader te documenteren, zodra pleisterwerk of voorzetwanden verwijderd (moeten) worden.

Bijlage: uittreksel uit het bouwdoosier van de dienst RO/EZ van de gemeente Groningen

Adres : **Kleine Steentilstraat 5 en 7 / Kosterstang 38 en 40**
Bouwdoosiernummer : B 7935, B 15707 en B 14707
D.I.V. bezoek : 29 mei 2006

1916

De opzichter van gemeentewerken adviseert in een kantbeschikking om D. Leuver te vergunnen de voor- en zijgevel van Kleine Steentilstraat 5 (huidige nummer 7) hoek Kosterstang te bepleisteren.

1925

D. Stuijvenberg krijgt een vergunning om ter vervanging van een bestaand privaat op de eerste verdieping van Kleine Steentilstraat 7 een privaat voorzien van een inrichting tot waterspoeling te bouwen en de faecaliën en het huis- en hemelwater af te voeren naar het gemeenteriool.

1929

Het tonnenstelsel wordt opgeheven. De bestaande privaten worden voorzien van een inrichting tot waterspoeling en het afvoeren van de faecaliën naar het riool van de gemeente.

1931

Y. Liefferink krijgt een vergunning voor het aanbrengen van een reclamelichtbak tegen de voorgevel van Kleine Steentilstraat 7.

1933

Y. Liefferink krijgt een vergunning voor het aanbrengen van een reclamelichtbak tegen de voorgevel van Kleine Steentilstraat 5.

D. Stuijvenberg en Y. Liefferink krijgen een vergunning voor het gedeeltelijk veranderen en uitbreiden van het gebouwencomplex Kleine Steentilstraat 5 en 7 / Kosterstang 38 en 40 bevattende een pakhuis, een woning met café en drie woningen. Het gedeeltelijk veranderen en uitbreiden bestaat in het wijzigen van de indeling, het samenvoegen van de verschillende delen van het complex tot één gebouw, het afbreken en herbouwen van de voor- en achtergevel van het pakhuis, het vervangen van de bestaande bekapping door een mansardekap, het maken van vertrekken in dit gedeelte van het gebouw, het voorzien van de te bouwen privaten van een inrichting tot waterspoeling en het afvoeren van de faecaliën en het huis- en hemelwater naar het riool van de gemeente alsmede het bestemmen en inrichten van het gebouw tot een benedenwoning met winkel en caféruimte, een benedenwoning en twee bovenwoningen. Het werk komt nog hetzelfde jaar gereed.

1969

De in het pand Kleine Steentilstraat 5 en 7 gevestigde bar-slijterij wordt opgeheven.

1991

De firma S. v.d. Veen krijgt toestemming voor het uitvoeren van werkzaamheden aan het pand Kleine Steentilstraat 7 / Kosterstang 38-40. Het betreft het wijzigen van de indeling t.b.v. kamerverhuur.

H. Wierts